

o tym, że nauka polska wyświetliła już szereg spraw przemilczanych lub nie dotkniętych przez naukę niemiecką. Postulował poinformowanie regionalistów o znaczeniu nazw poszczególnych miast.

Prof. dr St. Herbst podsumowując cwałdniowe obrady Sesji podkreślił fakt, że wyniki badań prof. Z. Kaczmarczyka i jego szkoły mają znaczenie nie tylko w skali województwa zielonogórskiego i całej Polski, ale nawet w skali europejskiej. Podkreślił odkrywcze walory referatów prof. dra M. Szczanieckiego i doc. dr S. Zajchowskiej. Cała sesja stanowi godny naśladowania przykład współpracy najsilniejszego dziś chyba ośrodka badań historycznych w Polsce z poczynaniami czynników terenowych. Przedstawione na sesji wyniki badań stanowiąc będą wielką pomoc dla regionalisty. W tym celu, jak i ze względu na ich walor dla nauki w ogóle, winny zostać jak najprędzej opublikowane.

W kuluarach wielkiej sali konferencyjnej gmachu KWPZPR, w której odbywały się obrady sesji, znalazła pomieszczenie zorganizowana przez kierownika Muzeów w Ncwej Scli, Aleksandra Fudaleja, wystawa pt. „Śląsk w ciągu 1000-letcia”. Na podkreślenie zasługuje zarówno dobór materiału ilustracyjnego i tekstowego na wystawie, jak i jej duże walory plastyczne. W tym samym czasie wystawę okolicznościową, związaną tematycznie z sesją, przygotowało w swoim gmachu Muzeum Zielonogórskie.

Witold Maisel

KONFERENCJA POŚWIĘCONA DZIEJOM EMIGRACJI POLSKIEJ W NIEMCZECH

Komisja Polonii Zagranicznej przy Komitecie Kultury Współczesnej PAN oraz sekcja dziejów Polonii Niemieckiej Instytutu Zachodniego zorganizowały w Poznaniu w dniach 15—16 listopada 1960 r. konferencję roboczą poświęconą problematyce Polonii niemieckiej.

W konferencji wzięli udział pracownicy naukowci, działacze społeczni i publicyści z poszczególnych środowisk polskich zajmujący się tą problematyką. Obecnych było ponad 30 osób. Program konferencji obejmował referaty naukowe, komunikaty z bieżących badań nad zagadnieniem Polonii, dyskusje oraz wnioski z narady, które sformułowała komisja specjalnie powołana w tym celu.

Obrady odbywały się w pałacu Działyńskich. Zebranych powitał dyrektor Instytutu Zachodniego prof. dr Gerard Labuda, który nakreślił cele i zadania konferencji. Szczegółowiej na ten temat mówił prof. dr Tadeusz Cieślak, przewodniczący Komisji Polonii Zagranicznej PAN. Podkreślił on znaczenie badań nad dziejami Polonii niemieckiej, do których prowadzenia środowisko naukowe poznańskie jest szczególnie predestynowane. Postulował, aby wszystkich prac badawczych nad emigracją nie skupiać w Warszawie.

Następnie H. Hanke, prezes Tow. Łączności z Polonią Zagraniczną, który przewodniczył obradom, podziękował organizatorom konferencji za wysiłek włożony w jej zorganizowanie oraz zebrany za liczne przybycie świadczące o potrzebie tego rodzaju spotkań naukowych.

Pierwszy referat na konferencji wygłosił dr Władysław Chojnacki na temat: „Stan źródeł do dziejów emigracji polskiej”. Referent wykazał, że źródła do omawianych na konferencji zagadnień są liczne, aczkolwiek rozproszone po różnych ośrodkach naukowych w Polsce i za granicą. Referent postulował rejestrację wszystkich zespołów materiałowych, przygotowanie mikrofilmów, fotokopii itp., co zyskało ogólną aprobatę.

Komunikat doc. Franciszka Ryszki z Wrocławia pt. „Źródła do badań dziejów Polonii w Niemczech w okresie 20-letcia międzywojennego” wygłosił prof.

W. Rusiński, gdyż autor nie mógł przybyć osobiście. Komunikat ten stanowił uzupełnienie poprzedniego referatu i ukazywał nowe zespoły materiałów.

Następnie prof. W. Rusiński zapoznał zebranych ze swoim komunikatem zatył: „Podłoże gospodarcze emigracji polskiej z zaboru pruskiego”, wskazując na konieczność zarobkowania jako na jeden z głównych powodów emigracji i postulując, aby badać strukturę gospodarczą środowiska, z którego wychodzili emigranci, oraz zagadnienia tzw. *Ostflucht*.

Obszerny i szczegółowy referat mgr K. Murzynowskiej, oparty na materiałach archiwalnych pt. „Stan organizacyjny Polonii w Zagłębiu Ruhry przed I wojną światową”, zamknął pierwszą część obrad konferencji.

Po przerwie obradom przewodniczył prof. dr Kazimierz Peciółek z Wrocławia, a jako pierwszy referat pt. „Z życia emigracji polskiej w Nadrenii do czasu I wojny światowej” wygłosił A. Wachowiak, były działacz emigracyjny na tym terenie. Znajomość zagadnień z osobistych doświadczeń pozwoliła autorowi nakreślić bardzo żywy i barwny obraz życia polskiej emigracji zarobkowej od jej początków. Scharakteryzował więc on rozwój życia duchowego skupisk polskich, tworzenie się większych ośrodków, formy utrzymywania polskich tradycji ludowych oraz tworzenie się organizacji społecznych służących emigrantom.

Red. F. Miedziński z Instytutu Zachodniego wygłosił materiałowy komunikat pt. „Zjednoczenie Zawodowe Polskie 1902—1918” i wyraził uznanie dla Komisji Polonii Zagranicznej za poświęcenie sesji roboczej właśnie emigracji w Niemczech, co ma doniosłe znaczenie.

Red. T. Kajan z Zielonej Góry zapoznał zebranych z opracowanym przez siebie komunikatem pt. „Piąta dzielnica Związku Polaków w Niemczech”, a H. Kapiszewski z Krakowa mówił o działalności harcerstwa polskiego w Niemczech. Był to ciekawy przyczynek do nie opracowanych jeszcze zagadnień polskiego ruchu młodzieżowego na tym terenie.

Następnie odbyła się dyskusja nad wygłoszonymi referatami i komunikatami. Jako pierwszy zabrał głos red. T. Wierzbiński. Nawiązując do referatu W. Chojnackiego, dyskutant postulował sporządzenie *faksymliów* z materiału dokumentarnego i udostępnienie ich Polonii w Niemczech, aby w ten sposób zmobilizować tamtejszych działaczy do podtrzymania wartościowych tradycji poszczególnych środowisk.

A. Wachowiak nawiązał do referatu mgr K. Murzynowskiej i uzupełnił dane w nim zawarte dalszymi szczegółami.

Red. K. Pietrzak-Pawłowski poruszył zagadnienia dotyczące emigracji Mazurów i postulował rozszerzenie badań socjograficznych oraz ścisłą wymianę informacji na temat postępu badań nad polską emigracją.

Red. W. Wawrzynek z Instytutu Śląskiego w Opolu postawił kwestię zbadań dziejów polskiej emigracji także na terenie dzisiejszej NRD. Dr T. Musiał z tegoż Instytutu poinformował zebranych, że i w Opolu pracuje się nad tematyką polonijną.

Jako ostatni w pierwszym dniu obrad zabrał głos mgr B. Abramowicz z Poznania, były prezes Koła Polskich Akademików w Berlinie, prosząc o uwzględnienie w planie badawczym także tej kolonii polskiego wychodźstwa, która była bardzo liczna i dobrze zorganizowana.

Przewodnictwo w drugim dniu konferencji objął prof. L. Zabrocki, a jako pierwszy referat pt. „Aktualne zagadnienia z działalności Polonii w NRF” wygłosił red. K. Pietrzak-Pawłowski. Część referatowa drugiego dnia obrad poświęcona była w całości istniejącej współcześnie emigracji polskiej w NRF i obejmowała poza powyższym referatem następujące komunikaty: prof. L. Zabrocki, *Mechanika zmian językowych polskich grup emigracyjnych w Niemczech*; mgr J. Klasa,

Aktualne organizacje polskie w NRF; St. Mońka, Obecna prasa polonijna NRF; J. Tałaga, Młodzież polska w Westfalii.

W dyskusji głos zabierali: red. T. Wierzbiński, mgr J. Klasa, red. W. Wawrzyniak, prof. L. Zabrocki oraz red. F. Miedziński. Wymiana zdań miała nieraz charakter polemiczny i wniosła wiele szczegółów uzupełniających obraz emigracji polskiej w przeszłości i w dobie obecnej.

Dyskusję zamknął przewodniczący obrad prof. dr Tadeusz Cieślak i odczytał na zakończenie postulat Komisji Wnioskodawczej, która obradowała w składzie: prof. T. Cieślak, red. J. Drewnowski, prof. K. Popiołek, prof. J. Wąsicki, dr J. Zurawicka i mgr J. Kozeński, sekretarz Komisji.

Komisja ta wysunęła następujące wnioski:

Referaty i komunikaty wygłoszone na konferencji zorganizowanej przez PAN i IZ oraz dyskusje wykazały, że zachodzi pilna potrzeba skoordynowania dotychczas prowadzonych badań nad dziejami emigracji polskiej w Niemczech, jak również ustalenia długofalowego planu badawczego.

Wydaje się najbardziej celowym, ażeby zadanie to powierzyć Komisji Koordynacyjnej Instytutów działających na Ziemiach Zachodnich, a więc Instytutowi Zachodniemu, Śląskiemu w Opolu i Katowicach. Ośrodkiem organizacyjnym pracy Instytutów, zgodnie ze sugestią Komisji Polonii Zagranicznej PAN, będzie IZ. Do pracy nad dziejami emigracji wciągnąć należy pracowników uniwersyteckich i to różnych specjalności, jak historyków, ekonomistów, socjologów, językoznawców, etnografów oraz byłych emigrantów. Nawiązać też należy ścisły kontakt z Biurem Studiów „Polonia”. Całokształt badań nad dziejami emigracji oraz pracy poszczególnych placówek badawczych spoczywa w Komisji Polonii Zagranicznej PAN.

Do najpilniejszych a podstawowych zadań Komisji IZ należy:

1. Zarejestrowanie i opublikowanie materiałów archiwalnych do dziejów emigracji znajdujących się w archiwach krajowych i zagranicznych, szczególnie w *Deutsches Zentralarchiv* w Merseburgu i Poczdamie. W tym celu należy się zwrócić poprzez PAN do Naczelnej Dyrekcji Archiwów o pomoc w pracy;
2. Uznać za ważność materiałów wspomnieniowych, Komisja powinna szczególnie zwrócić się do byłych emigrantów o składanie znajdujących się w ich ręku materiałów archiwalnych, jak też o napisanie wspomnień, a tam gdzie nie będzie to możliwe, nagranie ich wspomnień na taśmę magnetofonową; zebrane materiały stanowiąc będą podstawę do założenia archiwum do dziejów emigracji polskiej w Niemczech. Zaprowadzić też należy dokładny rejestr wszystkich byłych działaczy emigracyjnych w Niemczech;
3. Opracować należy bibliografię prac odnoszących się do dziejów emigracji polskiej w Niemczech oraz bibliografię prasy polskiej w Niemczech, jak również zarejestrować, w jakich bibliotekach polskich znajduje się ta prasa. Nie powinno zabraknąć problemu prasy emigracyjnej w uroczystościach 300-lecia prasy polskiej. Byłoby rzeczą wskazaną zamówienie mikrofilmów prasy emigracyjnej znajdującej się we Lwowie.
4. Komisja ułoży do końca lutego 1961 r. szczegółowy plan naukowo-badawczy. Plan ten obejmować będzie dzieje emigracji do roku 1945 i współczesną jej sytuację. Z tych więc względów powinno się podjąć starania, ażeby do Komisji napływała prasa Polonii w Niemczech oraz wychodzące tam naukowe publikacje i wszystkie dostępne a potrzebne do pracy naukowej materiały;
5. W planie badawczym nad dziejami emigracji polskiej w Niemczech do podstawowych obowiązków Komisji należy inicjowanie prac naukowych nad całokształtem tradycji historycznej z podkreśleniem roli Polonii w Niemczech w utrzymaniu polskości skupisk ludnościowych zarówno ziem obecnie złączonych z Macierzą, jak i dalszych, jako w dużej mierze będących wynikiem wspólnego wysiłku organizacyjnego.

W związku z projektowanymi pracami badawczymi zapewnić należy możliwość ich druku. Mniejsze prace winny być zamieszczane na łamach takich periodyków, jak: „Przegląd Zachodni”, „Problemy Polonii Zagranicznej” oraz „Kultura i Społeczeństwo”. Materiały z sesji winny zostać opublikowane w specjalnym wydawnictwie poświęconym dziejom emigracji polskiej w Niemczech.

Jerzy Kozeński